

WORLD HISTORY / ВСЕСВІТНЯ ІСТОРИЯ

DOI: doi.org/10.21272/shaj.2024.i43.p.63

ANATOLIYV.GONCHARENKO

Sumy State University (Ukraine)

**THE CHINA IN FOREIGN POLICY OF THE US PRESIDENT RICHARD NIXON
ADMINISTRATION (AUGUST–DECEMBER 1969)**

Abstract. *The article investigates the formation of the foreign policy course of US President Richard M. Nixon on China in August–December 1969. The practical implementation of preelection initiatives by the administration of President Richard M. Nixon in the Chinese direction in August–December 1969 was studied. There were analyzed reasons, course and consequences of the intensification of Washington’s foreign policy strategy toward Beijing during the investigated period. The role of various groups in the American establishment in the process of forming the foreign policy course of the new administration towards China in August–December 1969 is outlined. It describes the specific US foreign policy actions towards communist China at the beginning of Richard M. Nixon’s presidential period.*

Despite the presence in the political, academic, and social circles of the United States of certain attitudes in favor of the recognition of the People’s Republic of China as the political reality of international life, the question of the legal recognition of China in the second half of the 1960s constantly moved to the background.

The victory of Richard M. Nixon in the presidential election in 1968 was accompanied by a series of changes in the system of geopolitical and military priorities of the United States. The new administration’s more realistic approach to China was due primarily to the fact that Beijing, which renounced its alliances and claimed the role of a “third force”, was a strong player in the international arena. Moreover, the policy of Kennedy–Johnson did not justify itself, as China has intensified its foreign policy, and established relations with many countries, including the US allies.

At the beginning of the presidency of Richard M. Nixon, in August–December 1969, his administration managed to quickly develop and begin to implement a holistic concept of “new policy” for China. His Chinese policy was inextricably linked to the US foreign policy in Asia and reflected the clash of American and Chinese interests in the region. At the same time, the representatives of the American establishment had a clear idea of how they could influence Soviet–Chinese relations in order to deepen the rift between the USSR and China and what concrete benefits they could derive from this.

A number of objective and subjective factors did not prevent the administration of the 37th President of the United States, Richard M. Nixon, radically changing Washington’s Chinese policy. Communist China continued to be recognized as a powerful factor in the US–Soviet dialogue.

In spite of this, in the late 60s of the twentieth century, the objective preconditions began to evolve gradually, which promoted the normalization of US–China relations in the future and allowed to resolve most of the controversial issues that ultimately led to the international recognition of the People’s Republic of China by the United States of America.

Keywords: *USA, PRC, ROC, China, foreign policy, American–Chinese relations, Richard Nixon, William Rogers, Henry Kissinger.*

Citation. *Goncharenko A.V. The China in foreign policy of the US president Richard Nixon administration (august–december 1969). Sumskyi istoryko-arkhivnyy zhurnal [Sumy historical and archival journal]. №XLIII. 2024. Pp.63–75. DOI: doi.org/10.21272/shaj.2024.i43.p.63*

ГОНЧАРЕНКО А.В.

Сумський державний університет (Україна)

КИТАЙ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ АДМІНІСТРАЦІЇ ПРЕЗИДЕНТА США РІЧАРДА НІКСОНА (СЕРПЕНЬ–ГРУДЕНЬ 1969 р.)

Анотація. У статті досліджено еволюцію зовнішньополітичного курсу адміністрації президента США Р. Ніксона щодо Китаю в серпні-грудні 1969 р. Проаналізовані причини, хід та наслідки активізації зовнішньополітичної стратегії США у китайському напрямку протягом періоду, що вивчається. Охарактеризовано практичну реалізацію зовнішньополітичних ініціатив адміністрації Р. Ніксона щодо КНР у серпні-грудні 1969 р. Висвітлено позицію Білого Дому у протистоянні КНР–КР, а також конкретні зовнішньополітичні дії Вашингтону щодо Пекіну та Тайбею. Окреслено роль різних угруповань в американському істеблішменті у процесі розвитку зовнішньополітичного курсу адміністрації президента США Р. Ніксона щодо Китаю в серпні-грудні 1969 р.

Не дивлячись на наявність у політичних, академічних і громадських колах США певних настроїв стосовно визнання КНР як політичної реальності міжнародного життя, питання юридичного визнання Китаю в другій половині 60-х років ХХ ст. постійно відходило на другий план.

Перемога Річарда Ніксона на президентських виборах 1968 р. супроводжувалася цілою низкою змін у системі геополітичних і військових пріоритетів США. Більш реалістичний підхід нової республіканської адміністрації щодо Китайської Народної Республіки був зумовлений насамперед тим, що Пекін, який відмовився від альянсів і претендував на роль “третьої сили”, став потужним гравцем на міжнародній арені. Крім того, політика Кеннеді–Джонсона не виправдала себе, оскільки Китай активізував свою зовнішню політику, налагодив відносини з багатьма країнами, в тому числі з союзниками Сполучених Штатів Америки.

На початку президентства Річарда Ніксона в серпні-грудні 1969 р. його адміністрації вдалося швидко розробити і почати реалізацію цілісної концепції “нової політики” стосовно Китаю. Китайська політика нової адміністрації була нерозривно пов’язана з зовнішньою політикою США в Азії і відображала зіткнення американських і китайських інтересів у цьому регіоні. Водночас представники американського істеблішменту мали чітке уявлення про те, як вони могли б вплинути на радянсько-китайські відносини з метою поглиблення розколу між СРСР і КНР і яку конкретну вигоду вони могли б отримати від цього.

Ціла низка об’єктивних і суб’єктивних факторів не завадила адміністрації 37-го президента США Річарда Ніксона радикально змінити китайську політику Вашингтону. Комуністичний Китай продовжував визнаватися потужним чинником американсько-радянського діалогу.

Завдяки цьому наприкінці 60-х років ХХ ст. поступово почали складатися об’єктивні передумови, які сприяли нормалізації американсько-китайських відносин у майбутньому та дозволили вирішити більшість суперечливих питань, що в решті-решт призведе до міжнародного визнання Китайської Народної Республіки Сполученими Штатами Америки.

Ключові слова: США, КНР, КР, Китай, зовнішня політика, американсько-китайські відносини, Річард Ніксон, Вільям Роджерс, Генрі Кіссінджер.

Цитування. Гончаренко А.В. Китай у зовнішній політиці адміністрації президента США Річарда Ніксона (серпень–грудень 1969 р.) // Сумський історико-архівний журнал. №XLIII. 2024. С.63-75. DOI: doi.org/10.21272/shaj.2024.i43.p.63

У другій половині ХХ ст. американсько-китайські відносини займали одне з головних місць у світовій політиці. Протягом десятиліть історичні шляхи США і КНР зближувалися, розходилися, а інколи перепліталися найхимернішим чином. Стосунки між цими країнами визначалися внутрішньополітичними та зовнішньополітичними тенденціями їх розвитку, взаємодія яких призводила до співпраці і протистояння, періодів нормалізації двосторонніх відносин і гострої конфронтації. Всі ці процеси відклали свій відбиток не лише на специфіку американсько-китайських стосунків, але і на співвідношення світових політичних сил.

Джерельна база та історіографія проблеми багаточисельна. Джерельну базу дослідження сформували багатотомні збірники офіційних документів уряду США, присвячені питанням зовнішньої політики та міжнародних відносин (Foreign Relations, 1998; Foreign Relations, 2003; Foreign Relations, 2006).

З поміж мемуарної та публіцистичної літератури, авторами якої були безпосередні учасники подій, перш за все, необхідно відзначити роботи Р. Ніксона та Г. Кіссінджера (Nixon, 1978; Kissinger, 1979; Киссинджер, 1997; Kissinger, 2007; Киссинджер, 2013).

Історіографія порушеної нами проблематики багаточисельна. Серед праць зарубіжних дослідників, перш за все, необхідно виокремити роботи С. Херш, Л. Шенг, Р. Росс, Р. Гартофф, Дж. Геддіс, П. Коер (Hersh, 1983; Sheng, 1988; Ross, 1993; Garthoff, 1994; Gaddis, 2005; Coyer, 2013).

Активно вивчали зовнішню політику США щодо КНР радянські історики (Сергейчук, 1973; Воронцов, 1979; Занегин, 1984; Место Китая, 1987). У сучасній російській історіографії різні аспекти американсько-китайських відносин досліджували А. Богатуров, І. Цветков, Д. Алексєєв, А. Давидов, Г. Зінов'єв, М. Широков, А. О कोरोков, В. Юнгблюд (Богатуров, 1997; Цветков, 2000; Алексєєв, 2005; Давыдов, 2005; Зинов'єв, 2007; Широков, 2009; О कोरोков, 2013; Юнгблюд, 2018).

В українській історичній науці різні аспекти зовнішньої політики США щодо КНР наприкінці 60-х рр. ХХ ст. досліджували І. Підберезних, С. Пронь, В. Мельніченко, О. Іванов, Т. Гукало, А. Юрченко, А. Гончаренко (Підберезних, 2012; Пронь, 2012; Мельніченко, 2014; Пронь, 2016; Іванов, 2016; Гукало, 2017; Юрченко, 2019; Гончаренко, 2018; Гончаренко, 2019; Гончаренко, 2021; Гончаренко, 2022; Гончаренко, 2023).

Аналіз джерельної бази та історіографії проблеми дозволяє зробити висновок, що в науковій літературі присутній фактичний матеріал з поставлених у роботі проблем, окреслені основні лінії зовнішньополітичного курсу США щодо КНР у період президентства Р. Ніксона у 1969–1974 рр., а також з окремих питань міжнародних відносин. Проте дослідники не приділяють достатньої уваги формуванню зовнішньої політики президента Р. Ніксона стосовно Китаю.

Саме тому, мета цієї статті – дослідити політику адміністрації президента США Р. Ніксона щодо КНР у серпні-грудні 1969 р.

Якісно новий рівень відносин між США і Китаєм започаткують «азіатські шоки» президента США Річарда Мілгауса Ніксона (1969–1974 рр.), починаючи з «Гуамської доктрини» 1969 р. (Пронь, 2012: 131; Іванов, 2014: 54; Пронь, 2016: 60). 25 липня 1969 р. Р. Ніксон, виступаючи перед американськими військовослужбовцями на військовій базі на о. Гуам, оприлюднив нову доктрину зовнішньої політики США в Азії, в основу якої було покладено принцип «в'єтнамізації» війни. Відповідно до цього, передбачалось перенесення основного тягаря ведення бойових дій з американських експедиційних військ на частини армії уряду Південного В'єтнаму.

«Гуамська доктрина», на думку Р. Ніксона, мала «забезпечити міцний базис американської присутності в Азії і відіграти важливу роль у підтримці некомуністичних режимів» у регіоні (Nixon, 1978: 488). В той же час доктрина передбачала виведення

американських військ з Індокитаю. Але непродуманий і погано підготовлений односторонній вихід, на думку американських аналітиків, міг викликати “геополітичну катастрофу”, оскільки перед США стояло завдання не втратити свого лідерства в Азії і світі (Киссинджер, 1997: 616; Ouden, 2011: 23). Для досягнення цієї стратегічної мети США здійснили цілу низку заходів, які намітили “новий підхід до міжнародних справ” (Киссинджер, 1997: 642). Крім того, суттєво зменшилось використання антикитайської риторики, був частково ослаблений зовнішньоекономічний контроль та знизилися обмеження на поїздки до КНР (Широков, 2009: 132).

Згідно з “доктриною Ніксона” США відмовилися захищати союзні їм режими в Азії силами американської армії. Азіатські союзники відтепер повинні були захищатися, перш за все, своїми власними силами. Вашингтон гарантував їм “ядерну парасольку” – тобто забезпечував захист від втручання з боку ворожих великих держав – і був готовий надавати авіаційну і військово-морську підтримку. Новий підхід передбачав скорочення числа американських баз на іноземних територіях (Підберезних, 2012: 247). “Доктрина Ніксона”, в решті-решт, призведе до активізації політики США щодо Китаю та пошуку нових шляхів нормалізації двосторонніх відносин.

Річард Ніксон вважав цю доктрину реалістичною, що дозволить США продовжувати відігравати значну роль в Азії. Водночас він думав, що некомуністичні азіатські держави стали більш потужними і вони здатні відігравати більш важливу роль у визначенні регіональної міжнародної структури. Вони мали об’єднуватися в регіональні асоціації, які зробили б їх більш незалежними від політики великих держав. Саме так Р. Ніксон розвивав свою ідею регіональної організації безпеки, на кшталт НАТО в Європі, яку він вперше оприлюднив у 1967 р. у статті “Азія після В’єтнаму” (Nixon, 1967). Отже, адміністрація Р. Ніксона відмовилася від політики колишніх урядів, яка передбачала концепцію “стримування”. Республіканська адміністрація взяла курс на поступове зменшення безпосередньої військової присутності США вздовж кордонів КНР при одночасному збільшенні військової та економічної допомоги своїм союзникам в Азії.

Початок практичної реалізації зовнішньополітичного курсу, спрямованого на нормалізацію відносин з КНР, було покладено ослабленням обмежень на торгівлю та подорожі американських громадян до Китаю. Туристи зі США отримали можливість привезти із собою з Піднебесної товарів на суму не більше 100 доларів для некомерційних цілей. Вчені, журналісти, студенти, члени Конгресу, представники Червоного Хреста отримали можливість відвідувати континентальний Китай (China, 1971: 12).

Наступні кроки американського лідера щодо зміни китайської політики відбулися під час його офіційної закордонної подорожі. 1 серпня 1969 р. під час візиту до Пакистану президент США Річард Ніксон звернувся до президента Пакистану Ях’я Хана (1969–1971 рр.) з проханням передати конфіденційне повідомлення Пекіну, в якому відзначався його інтерес до розвитку відносин, що виходять за межі обмежених контактів у Варшаві (Дегтярев, 2008: 73). Під час цієї зустрічі американський президент наголосив на тому, що “Азія не може рухатися вперед, якщо таке велика держава, як Китай, залишається в ізоляції”. Р. Ніксон зазначив, що надалі США не будуть учасниками будь-яких дій, спрямованих на збереження такого становища (Foreign Relations, 2003: 111).

Наступного дня у Румунії Річард Ніксон оприлюднив свою думку щодо пропозиції СРСР про створення азіатської системи колективної безпеки, яку в червні 1969 р. оприлюднив радянський лідер Леонід Брежнєв (1964–1982 рр.) на нараді представників 75 комуністичних та робітничих партій у Москві, пов’язавши її з прагненням СРСР ізолювати КНР (Garthoff, 1994: 257; Широков, 2009: 131). Американський президент відзначив, що “Сполучені Штати не мають наміру втручатися в китайсько-радянський

конфлікт та не хотіли б ізолювати Китай” (Foreign Relations, 1998: 52). Глава Румунії Ніколае Чаушеску (1965–1989 рр.) обіцяв повідомити про цю думку офіційний Пекін.

В Ісламабаді помічник президента з питань національної безпеки Генрі Кіссінджер провів переговори з офіційними пакистанськими представниками, які мали тісні контакти з китайською стороною, серед яких був маршал авіації Нур Хан, який незадовго до цього зустрічався з Головою Державної ради КНР Чжоу Еньлаєм (1949–1976 рр.) у Пекіні. Г. Кіссінджер хотів отримати підтвердження заяви Чжоу Еньлая пражському радіо про готовність Пекіна відновити переговори зі Сполученими Штатами у разі виведення збройних сил США з Китайської Республіки (КР).

З метою демонстрації керівництву КНР більш гнучкої позиції США у тайванському питанні Г. Кіссінджер через пакистанський канал повідомив Пекін про наміри Вашингтону вивести два есмінці із зони Тайванської протоки. У відповідь на ці дії Білого Дому, які, на думку помічника президента з питань національної безпеки, мали сприяти відновленню американсько-китайських відносин, Пекін у середині грудня 1969 р. звільнив двох американських яхтсменів, що заплили до територіальних вод КНР (Дегтярев, 2008: 73).

Одночасно із передачею інформації через лідерів Пакистану США продовжували підготовку до переговорів у Варшаві. Американська бюрократична система узгодження офіційної позиції на переговорах у Польщі зазнавала значних труднощів. У зв’язку з цим Г. Кіссінджер продовжував наполягати на встановленні прямої лінії зв’язку між Вашингтоном та Пекіном, що гарантує повну секретність (Дегтярев, 2008: 73-74).

6 серпня 1969 р. “People’s Daily” опублікувала велику статтю про подорож президента Р. Ніксона до азіатських країн. У висновку вказувалося, що “доктрина Ніксона” містить у собі три елементи:

- 1) перешкоджає зменшенню залучення до збройних конфліктів в Азії;
- 2) американські війська не боротимуться за азіатські народи, а “дозволять азіатам боротися проти азіатів”;
- 3) регіональна економічна кооперація буде інструментом оточення Китаю військовими союзами. Останнє, разом із планом Л. Брежнєва, повинно сформувати “тихоокеанську систему колективної безпеки” (People’s Daily, 1969: 6).

8 серпня 1969 р. у відповідь на меморандум з національної безпеки № 14 експертами Державного департаменту було підготовлено остаточний варіант доповіді щодо китайської політики США, в якій розглядалися можливі варіанти дій: “...поточна стратегія, посилення стримування та ізоляції, зменшення ізоляції КНР та проблеми американсько-китайського конфлікту”. Поточна стратегія містила в собі два елементи: стримування китайської загрози з будь-яких напрямків у межах кордону або щодо США та обмежені спроби переконати Пекін у бажанні зміни його політики у бік більшої відкритості іншим державам та на сучасну світову політичну систему. У той же час, відповідно до поточної стратегії, США продовжували визнавати уряд КР законним урядом Китаю та підтримувати його у світовому співтоваристві (Foreign Relations, 2006: 63).

Крім того, 8 серпня 1969 р., під час офіційного візиту до Австралії, державний секретар США Вільям Роджерс зазначив, що “комуністичний Китай... надто довго був в ізоляції від світової політики”, а також підтвердив, що США прагнуть “відкрити канали для контактів...” з КНР (Garthoff, 1994: 248). В. Роджерс нагадав про вже прийняті Вашингтоном заходи: лібералізація торгівлі та паспортно-візового режиму з Китаєм. Державний секретар відзначив, що Сполучені Штати “з нетерпінням чекають на час, коли зможуть вступити в продуктивний діалог, і закликав комуністичний Китай відновити переговори” (Garthoff, 1994: 248).

Промова В. Роджерса вплинула на Р. Ніксона та Г. Кіссінджера, які дійшли висновку про необхідність проведення засідання Ради національної безпеки (РНБ) щоб повністю

визначити політику уряду. Засідання, присвячене китайській політиці, відбулося 14 серпня 1969 р. Г. Кіссінджер зазначив, що для багатьох було несподіванкою почути від президента Р. Ніксона, що СРСР є більш небезпечним і що не в інтересах США було б, щоб Китай був знищений у радянсько-китайській війні (Garthoff, 1994: 248; Широков, 2009: 131). За день до цього, 13 серпня, на західній ділянці радянсько-китайської кордону мали місце бойові дії, що спричинили людські жертви з обох боків. Одночасно було зафіксовано, що дипломатичні співробітники СРСР дуже високого рівня стали обережно та в неофіційному порядку зондувати питання про можливу реакцію США у разі радянської превентивної акції проти ядерних об'єктів КНР (Системная история, 2006: 335).

Внаслідок цього, Р. Ніксон визначився щодо можливої радянсько-китайської війни. Він заявив про те, що США займуть позицію нейтралітету, але наскільки можна буде допомагатимуть Китаю, оскільки програвши Пекіну не в інтересах Вашингтона (Kissinger, 1979: 182). В умовах “холодної війни” це означало, що США мали намір діяти відповідно до своїх стратегічних інтересів. Така позиція знайшла своє підтвердження у промові заступника державного секретаря Е. Річардсона перед Американською асоціацією політичних наук (Кіссінджер, 2013: 242; Косов, 2014: 349).

Наприкінці літа 1969 р. з СРСР почав відбуватися “витік інформації” щодо обговорення питання про завдання удару по ядерних об'єктах КНР. Наприкінці серпня 1969 р. до американських розвідувальних джерел надійшла інформація, що дислоковані в Монголії радянські бомбардувальники відпрацьовують удари по макетах, що нагадують китайський завод зі збагачення урану у районі оз. Лобнор. Водночас представники СРСР почали з'ясовувати американську реакцію на ескалацію конфлікту з Китаєм (Алексеев, 2005: 44).

28 серпня 1969 р. директор ЦРУ Р. Хелмс провів спеціальний брифінг, на якому повідомив журналістам про наявні у розпорядженні США розвідувальні дані про можливу радянську акцію проти ядерних об'єктів КНР (Kissinger, 1979: 225). Аналізуючи можливість військового конфлікту між СРСР і КНР помічник президента з питань національної безпеки зазначив: “Повномасштабне радянське вторгнення може зруйнувати не лише геополітичне, а і психологічну рівновагу в світі” (Kissinger, 1979: 217).

У цих умовах адміністрація президента США Річарда Ніксона вважала за необхідне визначити свою позицію. У Білому Домі тривали дискусії щодо цього. Одне з найбільш важливих місць у цих дискусіях замало питання, як може вплинути новий курс щодо КНР на американсько-радянські відносини (Foreign Relations, 1998: 57-63). Складовою частиною цих обговорень було з'ясування думок союзників США, перш за все, Японії та КР, щодо цього.

5 вересня 1969 р. відбулася прес-конференція заступника державного секретаря США Е. Річардсона, під час якої він констатував: “Ми не можемо не бути глибоко стурбованими через те, що ескалація цієї сварки завдає величезної шкоди міжнародному миру та безпеці”. Фактично, Вашингтон підтвердив неприпустимість ескалації конфлікту. Попри заяву Р. Ніксона на засіданні РНБ Е. Річардсон відзначив, що у довгостроковій перспективі США не мають наміру грати на протиріччях СРСР та КНР, що явно було адресовано Пекіну: “Ми не збираємося через занепокоєння, яке відчуває Радянський Союз, відмовлятися від спроби вивести комуністичний Китай зі шкаралупи злості та відчуження, в якій він знаходиться” (Богатуров, 1997: 142).

Наступні дії Пекіну та Москви показали, що вони вичерпали засоби політичного та військового тиску. Перший крок до послаблення напруженості зробив СРСР. 3 вересня 1969 р. помер лідер Північного В'єтнаму Хо Ші Мін (1945–1969 рр.). Повертаючись з його похорон голова Ради міністрів СРСР Олексій Косигін (1964–1980 рр.) отримав згоду китайської сторони провести радянсько-китайську зустрічі, яка відбулася 11 вересня 1969 р. у Пекінському аеропорту. У ході її було досягнуто домовленості про початок

радянсько-китайських переговорів з прикордонних питань у жовтні 1969 р. Китай відмовився від раніше висунутої вимоги відведення радянських військ з спірних територій як попередньої умови початку переговорів. О. Косигін, за твердженням китайської сторони, що не підтверджується радянською стороною, обіцяв, що радянські війська будуть відведені від кордону (Алексеев, 2005: 44-45).

Після радянсько-китайського прикордонного конфлікту 1969 р. між представниками США та КНР відбувся секретний обмін думками щодо цієї проблеми. 5 вересня 1969 р. заступник державного секретаря США Е. Річардсон зазначив, що в разі початку радянсько-китайського збройного конфлікту США не залишаться байдужими (Окорочков, 2013: 229; Гукало, 2017: 140-141; Мартыненко, 2019: 141). Цю заяву було оприлюднено на основі доповіді ЦРУ, відповідно до якої на початку цього конфлікту біля кордону між СРСР і КНР знаходилося 40 радянських дивізій, проте не було великого зосередження військ з китайського боку.

Урядові структури США продовжували розробляти та пропонувати на розгляд президенту подальші кроки щодо Пекіну. 8 вересня 1969 р. Комітет 303, який займався управлінням секретними операціями, надав меморандум, який розкриває плани ЦРУ щодо таємних операцій проти Китаю. У цьому документі пропонувалося продовжити проведення різних заходів, спрямованих на те, щоб “сприяти стриманості та більшій внутрішньої орієнтації” політики Пекіна. На засіданні Комітету 16 жовтня 1969 р. цей план було схвалено (Foreign Relations, 2006: 25-26).

Переговори Чжоу Еньлая та Олексія Косигіна у вересні 1969 р. щодо прикордонного питання стали сюрпризом для Вашингтону та викликали стурбованість в адміністрації Р. Ніксона. “Чи не означає це початок розрядки між ними?” – запитав президент свого помічника з національної безпеки (Kissinger, 1979: 226; Foreign Relations, 1998: 86-87). На думку американського дослідника Чжен Фенся переговори Чжоу–Косигін були потрібні китайському лідеру Мао Цзедуну, по-перше, щоб “уникнути війни на два фронти”, а по-друге, щоб “зменшити шанси радянсько-американської змови”. Тому Чжоу Еньлай намагався не допустити “близькості” і “дружності” у діалозі з О. Косигіним, щоб не транслювати у Вашингтон хибні сигнали (Yafeng, 2006: 9; Юнгблюд, 2018: 52).

Крім того, якщо президент Ліндон Джонсон (1963–1969 рр.) після появи ракетно-ядерної програми КНР розглядав “можливість спільних радянсько-американських військових дій проти цієї країни”, то президент Річард Ніксон вважав, що “США не можуть допустити, щоб Китай зазнав поразки в китайсько-радянській війні” (Gaddis, 2005: 294).

У вересні 1969 р. на нараді міжвідомчої спеціальної групи обговорювалася ситуація в трикутнику США–СРСР–КНР (Foreign Relations, 1998: 92-99). Аналізувалися різні сценарії поведінки Пекіну та Москви у разі конфлікту між ними та можлива реакція з боку Вашингтона. Цікавим є факт, що в Білому Домі ситуацію на Далекому Сході пов’язували з американсько-радянськими відносинами на Близькому Сході та проблемами європейської безпеки. Це свідчить про значимість Китаю для США не тільки з погляду його впливу на хід в’єтнамської війни, але і як фактору, здатного підштовхнути СРСР до більш активної співпраці зі США (От миропорядка, 2005: 94). Незважаючи на радянсько-китайські прикордонні переговори, США зрештою дійшли висновку, що прагматичний підхід до зовнішньої політики у Китаї поступово переважає (Foreign Relations, 1998: 104-105).

Протягом осені 1969 р. Г. Кіссінджер посилював тиск на китайську сторону, надсилаючи до Пекіна сигнали про необхідність розпочати прямі секретні переговори, використовуючи різні канали. Найбільш сприятливі умови для контакту між представниками США та КНР, незважаючи на зазначені складнощі, мали місце у Варшаві. У зв’язку з цим Г. Кіссінджер чекав від американського представника в Польщі У. Стессела позитивного результату у спробі встановити секретний канал зв’язку з китайським послом.

3 грудня 1969 р. У. Стессел передав запрошення розпочати “серйозні переговори” повіреному у справах китайського посольства Лю Янгу. Необхідність та можливість зустрічі між представниками двох країн у Польщі підтверджувало повідомлення від посла США в Афганістані Р.Г. Ноймана. Інформація, отримана в результаті переговорів з китайським послом у Кабулі Сяо Панчі свідчила, що “китайська сторона не обмежується Варшавою” (Дегтярев, 2008: 74).

Слід зазначити, що на початковому етапі відновлення американсько-китайських стосунків Р. Ніксон вважав конфіденційність важливою умовою цього (Дегтярев, 2008: 72; Косов, 2014: 350). Вся робота велася Г. Кіссінджером у РНБ, оминаючи Державний департамент, який залишався осторонь (Дэвис, 2009: 578). Крім того, на початку першого президентського терміну Р. Ніксона державний секретар В. Роджерс не відігравав значної ролі у формуванні зовнішньої політики США. Скоріш за все він був потрібен Р. Ніксону для узгодження президентської зовнішньополітичної лінії з сенатським комітетом у міжнародних справах США у Конгресі, який очолював Дж.У. Фулбрайт (Nixon, 1979: 339). Апарат зовнішньополітичного відомства США фактично перебував під контролем РНБ на чолі з Г. Кіссінджером (Hersh, 1983: 35; Косов, 2014: 351).

Зацікавленість сторін у зближенні на тлі радянсько-китайського загострення призвела до того, що з листопада 1969 р. американські дипломати поступово почали контактувати з представниками КНР у різних столицях світу з метою початку переговорів (Кіссінджер, 2013: 244; Юрченко, 2019: 231). Пекін не лише почав отримувати різні заяви про готовність США щодо покращення американсько-китайських відносин, але й відчув конкретні кроки, що підтверджували бажання Вашингтона покращити стосунки між країнами. Так, у листопаді 1969 р. у контексті “Туамської доктрини” США оголосили про припинення патрулювання Тайванського протоки 7-м флотом США (Tucker, 1994: 102; Косов, 2014: 351).

Очільники КНР уважно слідкували за новими віяннями в американській зовнішній політиці. Через загострення відносин з СРСР Китай розглядав покращення відносин із Сполученими Штатами як посилення своїх позицій у протистоянні з Москвою. Після приходу у Білий Дім адміністрації Річарда Ніксона у листопаді 1969 р. КНР запропонувала провести переговори про укладання китайсько-американської угоди про нормалізацію відносин на засадах мирного співіснування. Це був важливий сигнал новому американському керівництву (Системная история, 2006: 333; Киреев, 2014: 13)

Реакція на цю пропозицію Пекіна була швидкою. 2 грудня 1969 р. державний секретар В. Роджерс оприлюднив меморандум “Наступні кроки китайської політики”, в якому запропонував скасувати контроль над іноземними активами, дозволити американським підприємцям брати участь у торгівлі з третіми країнами, а також дозволити придбання товарів з Китаю з некомерційною метою (Foreign Relations, 2006: 141). 16 грудня президент Р. Ніксон схвалив цю пропозицію.

Крім того, філіям та дочірнім компаніям американських компаній за кордоном було дозволено експорт до КНР “нестратегічних” товарів і імпорт китайських товарів для збуту у трьох країнах (Нагорный, 1982: 43; Косов, 2014: 350; Мельніченко, 2014: 136-137).

Державний департамент також подав на розгляд цілу низку ініціатив, які мали реалізуватися у разі поновлення переговорів у Варшаві. На думку В. Роджерса реалізація зазначених заходів дозволила б посилити позиції тих кіл в китайському уряді, які продовжували рухатися у напрямі кращому для інтересів США, а також сигналом того, що Вашингтон зацікавлений продовжувати рух у напрямку нормалізації відносин з Китаєм (Foreign Relations, 2006: 141).

15 грудня 1969 р. США заявили, що вся ядерна зброя на острові Окінава, встановлена там раніше для ядерного стримування комуністичного Китаю має бути вивезена до кінця 1969 р. 19 грудня американський уряд скасував 100 доларовий ліміт на покупки

товарів з КНР фізичними особами та дозволив закордонним філіям американських компаній торгувати нестратегічними товарами з Китаєм (China, 1971: 14).

Ці обережні односторонні і не обумовлені кроками у відповідь Пекіна заходи республіканської адміністрації були суттєвими, враховуючи те, що повне торгове ембарго на контакти з КНР було встановлено ще президентом Гаррі Труменом у 1950 р., а також те, що раніше Річард Ніксон ставив реалізацію таких кроків у пряму залежність від змін у зовнішній політиці Китаю.

Р. Ніксон знав про внутрішньопартійну боротьбу в керівництві КНР та прагнув, у тому числі через секретні операції ЦРУ, вплинути на цей процес та підтримати тих керівників КПК, хто виступав за нормалізацію відносин із Вашингтоном. Дані про те, що Пекін продовжував вишукувати можливості для покращення свого міжнародного іміджу та подолання дипломатичної ізоляції, містили аналітичні матеріали ЦРУ про стан радянсько-китайських відносин, витримки з якого Г. Кіссінджер доповів Р. Ніксону 27 грудня 1969 р. (Foreign Relations, 2006: 156).

Таким чином, адміністрація президента США Річарда Ніксона в серпні-грудні 1969 р. продовжувала рухатися щодо КНР в рамках наміченого курсу із мінімальним ризиком. Хоча ситуація характеризувалася суперечливістю, тенденція до закріплення китайсько-радянського протистояння підштовхувала Білий Дім до необхідності налагодження діалогу з Китаєм та обмеження амбіцій СРСР щодо КНР та країн Південно-Східної Азії. Вашингтон вже продемонстрував оновлений підхід та бажання відкритого діалогу з Пекіном і чекав відповідної реакції на свої дії з боку Піднебесної.

Американсько-китайське зближення було вигідним і для КНР. Китайські лідери у цьому процесі прагнули вирішити власні зовнішньополітичні завдання, зокрема зміцнити свої позиції в Індокитаї. Зрештою, керівництво Китаю також діяло виходячи з логіки “холодної війни”.

В решті-решт, перспектива нормалізації відносин між США та КНР вирішувала багато політико-стратегічних завдань на майбутнє. Адміністрація президента Р. Ніксона не могла не скористатися можливостями, які відкривалися перед Вашингтоном. До грудня 1969 р. стало зрозуміло, що Білий Дім перейшов до активної реалізації нового зовнішньополітичного курсу, мета якого полягала в американсько-китайському зближенні, що згодом призведе до встановлення дипломатичних відносин між двома країнами.

Література:

Алексеев, 2005 – *Алексеев Д.В.* Активизация китайской политики США в условиях советско-китайского конфликта (июль-сентябрь 1969 г.) // Вопросы истории, международных отношений и документоведения. Сборник трудов студентов и аспирантов исторического факультета. 2005. Томск: Изд-во ТГУ. С. 44-45.

Богатуров, 1997 – *Богатуров А.Д.* Великие державы на Тихом океане. История и теория международных отношений в Восточной Азии после Второй мировой войны (1945–1995). Москва: Конверт-МОНФ, 1997. 353 с.

Воронцов, 1979 – *Воронцов В.Б.* Китай и США: 60–70-е годы. Москва: Наука, 1979. 172 с.

Гончаренко, 2018 – *Гончаренко А.В., Ключко М.О.* КНР у зовнішній політиці США у період президентства Ліндона Джонсона, 1963–1969 рр. // Сумська старовина. 2018. № LIII. С. 50-62.

Гончаренко, 2019 – *Гончаренко А.В., Полякова Л.Г.* Зовнішня політика США щодо КНР під час президентства Джеральда Форда: 1974–1977 роки // Сумський історико-архівний журнал. 2019. № XXXII. С. 46-56.

Гончаренко, 2021 – *Гончаренко А.В.* Політика адміністрації президента США Дж.Ф. Кеннеді щодо Китаю (вересень 1961 – листопад 1963 рр.) // Сумська старовина. 2021. № LIX. С. 53-65.

Гончаренко, 2022 – *Гончаренко А.В.* Формування зовнішньополітичного курсу адміністрації президента США Дж. Картера щодо КНР (січень-грудень 1977 р.) // Zaporizhzhia Historical Review. 2022. Вип. 6(58). С. 404-416.

Гончаренко, 2023 – *Гончаренко А.В.* Політика адміністрації президента США Річарда Ніксона щодо КНР (березень-липень 1969 р.) // Сумський історико-архівний журнал. 2023. № XL. С. 58-69.

Гукало, 2017 – *Гукало Т.* Внесок Генрі Кіссінджера у налагодження дипломатичних відносин між США та Китаєм // Етнічна історія народів Європи. 2017. Вип. 51. С. 140-144.

Давыдов, 2005 – *Давыдов А.С.* Идеология и прагматизм в китайской политике США: дис. ... канд. ист. наук: 07.00.03. Москва, 2005. 247 с.

- Дегтярёв, 2008 – *Дегтярёв А.В.* Роль Совета национальной безопасности в дипломатической подготовке визита Р.М. Никсона в КНР в феврале 1972 г. // Вестник Томского государственного университета. 2008. № 311. С. 72-78.
- Дэвис, 2009 – *Дэвис Д.З., Трани Ю.П.* Кривые зеркала. США и их отношения с Россией и Китаем в XX веке. Москва: Вагриус, 2009. 912 с.
- Занегин, 1984 – *Занегин Б.Н.* Политика в отношении Китая // Современная внешняя политика США. Москва: Наука, 1984. Т. 2. С. 302-340.
- Зиновьев, 2007 – *Зиновьев Г.В.* История американо-китайских отношений и тайваньский вопрос. Томск: Издательство Томского государственного университета, 2007. 348 с.
- Иванов, 2016 – *Иванов О.В.* Китайсько-американські відносини: за часів Мао та після (1972–2014 рр.) / Наукові праці: науково-методичний журнал. Серія Історія. 2016. Т. 274. Вип. 262. С. 54-56.
- Киреев, 2014 – *Киреев А.А.* К вопросу о характере американо-китайских отношений // Ученые записки Комсомольского-на-Амуре государственного технического университета. Т. 2. № 3 (19). 2014. С. 10-14.
- Киссинджер, 1997 – *Киссинджер Г.* Дипломатия. Москва: Ладомир, 1997. 848 с.
- Киссинджер, 2013 – *Киссинджер Г.* О Китае. Москва: Астрель, 2013. 635 с.
- Косов, 2014 – *Косов А.П.* Внешняя политика США в отношении КНР в период президентства Р. Никсона // Метаморфозы истории. 2014. № 5. С. 343-369.
- Мартыненко, 2019 – *Мартыненко С.Е., Трусова А.А., Черняев М.С.* Пинг-понговая дипломатия: влияние на установление китайско-американских отношений. Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Международные отношения. 2019. Т. 19. № 1. С. 139-147.
- Мельниченко, 2014 – *Мельниченко В.В.* Тайбей та Пекін в далекохідних планах Вашингтону (1960–1970-ті рр.) // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Історичні науки. 2014. Вип. 3.37. С. 133-140.
- Место Китая, 1987 – Место Китая в глобальной политике США / Редкол.: В.П. Лукин (отв. ред.) и др. Москва: Наука, 1987. 359 с.
- Нагорный, 1982 – Нагорный А.А., Парканский А.Б.* США и Китай: экономические и научно-технические аспекты китайской политики Вашингтона. Москва: Наука, 1982. 218 с.
- Окороков, 2013 – *Окороков А.В.* В боях за Поднебесную. Русский след в Китае. Москва: Вече, 2013. 336 с.
- От миропорядка, 2005 – От миропорядка империй к имперскому миропорядку / Отв. ред.: Ф.Г. Войтоловский, П.А. Гудев, Э.Г. Соловьев. Москва: Научно-образовательный форум по международным отношениям, 2005. 204 с.
- Підберезних, 2012 – *Підберезних І.С.* США та наслідки Другої світової війни на Тихому океані в історичній ретроспективі // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Історичні науки. 2012. Вип. 3.33. С. 243-249.
- Пронь, 2012 – *Пронь С.В.* Китай: зовнішня політика і дипломатія у другій половині ХХ століття. Миколаїв: Гліон, 2012. 148 с.
- Пронь, 2016 – *Пронь С.В., Гудименко В.В.* США і Китай: модель взаємозалежності та взаємодоповнення в боротьбі за сучасне світове лідерство // Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2016. Вип. 23 (1). С. 59-64.
- Сергейчук, 1973 – *Сергейчук С.* США и Китай. Москва: Международные отношения, 1973. 240 с.
- Системная история, 2006 – Системная история международных отношений. В 2 т. / Отв. ред. А.Д. Богатуров. Т. 2. События 1945–2003 годов. Москва: Культурная революция, 2006. 717 с.
- Цветков, 2000 – *Цветков И.А.* Политика США по отношению к тайваньской проблеме, 1949–1999 гг.: дис. ... канд. ист. наук: 07.00.15. Санкт-Петербург, 2000. URL: <http://www.ushistory.ru/dissertatsii/179-dissertatsija-oglavlenie.html>
- Широков, 2009 – *Широков М.Н.* Инициативы администрации Р. Никсона в отношении Китая и обсуждение китайской политики в правительственных кругах США (январь-август 1969 г.) // Вестник Томского государственного университета. 2009. № 320. С. 127-132.
- Юнгблюд, 2018 – *Юнгблюд В.Т., Воробьева Т.А.* Советско-китайский раскол в американской политике разрядки международной напряженности (1968–1973 гг.) // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. 2018. № 1. С. 47-57.
- Юрченко, 2019 – *Юрченко А.О.* Американсько-китайські відносини за часів адміністрації Р. Ніксона // Гілея: науковий вісник. 2019. Вип. 143 (1). С. 230-234.
- Burr, 2001 – *Burr W.* Sino-American Relations, 1969: The Sino-Soviet Border War and Steps toward Rapprochement / Cold War History. London: Published by Frank Cass, 2001. Vol. 1. № 3. P. 73-112.
- Chen, 2001 – *Chen Jian.* Mao's China and the Cold war. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2001. 416 p.
- China, 1971 – China and U.S. Foreign Policy. Congressional Quarterly. Washington D.C., 1971. 91 p.
- Coyer, 2013 – *Coyer P.* Congress, China and the Cold War: Domestic Politics and Sino-American Rapprochement and Normalization, 1969–1980. London: LSE, 2013. 340 p.
- Foreign Relations, 1998 – Foreign Relations of the United States. 1964–1968 / Ed. H.D. Schwar. Vol. XXX. China. Washington: United States Government Printing Office, 1998. 773 p.

- Foreign Relations, 2003 – Foreign Relations of the United States. 1969–1976 / Ed: L.J. Smith, D.H. Herschler. Vol. I. Foundations of Foreign Policy, 1969–1972. Washington: United States Department of State, 2003. 437 p.
- Foreign Relations, 2006 – Foreign Relations of the United States. 1969–1976 / Ed.: S.E. Phillips. Vol. XVII. China, 1969–1972. Washington: United States Government Printing Office, 2006. 1229 p.
- Gaddis, 2005 – *Gaddis J.L.* Strategies of Containment: a Critical Appraisal of American National Security Policy during the Cold War. New York: Oxford University Press, 2005. 512 p.
- Garthoff, 1994 – *Garthoff R.* Detente and Confrontation: American-Soviet Relations from Nixon to Reagan. Washington: The Bookings Institution, 1994. 1206 p.
- Hersh, 1983 – *Hersh S.M.* The Price of Power: Kissinger in the Nixon White House. New York: Summit Books, 1983. 698 p.
- Kalb, 1974 – *Kalb M., Kalb B.* Kissinger. Boston: Little, Brown & Co., 1974. 577 p.
- Kissinger, 1979 – *Kissinger H.* White House Years. Boston: Little, Brown and Company, 1979. 1751 p.
- Kissinger, 2007 – Kissinger H.* Foreword to Soviet-American Relations: The Dřtente Years (1969–1972). Washington: U.S. Government Printing Office, October 2007. 2007. URL: <http://www.henryakissinger.com/articles/fwdetente1007.html>
- Nixon, 1967 – *Nixon R.M.* Asia after Viet Nam // Foreign Affairs. 1967. Vol. 46. №. 1. P. 111-125. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/1967-10-01/asia-after-viet-nam>
- Nixon, 1978 – *Nixon R.M.* The Memoirs of Richard Nixon. New York: Grosset & Dunlap, 1978. 1120 p.
- Ouden, 2011 – Ouden R.* Failure in Vietnam and Afghanistan. A comparative analysis of the U.S. and Soviet Interventions. Utrecht, 2011. 101 p.
- People's Daily, 1969 – People's Daily. 1969. 6 August.
- Ross, 1993 – Ross R.S.* China, the United States, and the Soviet Union. Tripolarity and Policy Making in the Cold War. New York: M.E. Sharpe, 1993. 224 p.
- Sheng, 1988 – *Sheng L.* Sino-American Rapprochement of 1972. Canberra: The Australian National University, 1988. 109 p.
- Tucker, 1994 – *Tucker N.B.* Taiwan, Hong Kong, and the United States, 1945–1992: Uncertain friendships. New York: Maxwell Macmillan International, 1994. 337 p.
- Yafeng, 2006 – *Yafeng Xia.* China's Elite Politics and Sino-American Rapprochement, January 1969 – February 1972 // Cold War Studies. 2006. Vol. 8. № 4. P. 3-28.

References:

- Alekseev, 2005 – *Alekseev D.V.* Aktivizatsiya kitayskoy politiki SShA v usloviyakh sovetsko-kitayskogo konflikta (iyul'-sentyabr' 1969 g.) [Activation of US China Policy in the context of the Soviet-Sino conflict (July-September 1969)] // Voprosy istorii, mezhdunarodnykh otnosheniy i dokumentovedeniya. Sbornik trudov studentov i aspirantov istoricheskogo fakul'teta. 2005. Tomsk: Izd-vo TGU. S. 44-45. [in Russian]
- Bogaturov, 1997 – *Bogaturov A.D.* Velikie derzhavy na Tikhom okeane. Istoriya i teoriya mezhdunarodnykh otnosheniy v Vostochnoy Azii posle Vtoroy mirovoy voyny (1945–1995) [Great powers in the Pacific Ocean. History and theory of international relations in East Asia after the Second World War (1945–1995)]. Moskva: Konvert-MONF, 1997. 353 s. [in Russian]
- Vorontsov, 1979 – *Vorontsov V.B.* Kitay i SShA: 60–70-e gody [China and the United States: 60–70s]. Moskva: Nauka, 1979. 172 s. [in Russian]
- Honcharenko, 2018 – *Honcharenko A.V., Klochko M.O.* KNR u zovnishniy politytsi SShA u period prezydent-stva Lindona Dzhonsona, 1963–1969 rr. [The People's Republic of China in the United States of America foreign policy during the period of Presidency Lyndon Johnson, 1963–1969] // Sums'ka starovyna. 2018. № LIII. S. 50-62. [in Ukrainian]
- Honcharenko, 2019 – *Honcharenko A.V., Polyakova L.H.* Zovnishnya polityka SShA shchodo KNR pid chas prezydentstva Dzheral'da Forda: 1974–1977 roky [The foreign policy of the USA towards the PRC during Gerald Ford Presidency: 1974–1977] // Sums'kyi istoryko-arkhivnyy zhurnal. 2019. № XXXII. S. 46- 56. [in Ukrainian]
- Honcharenko, 2021 – *Honcharenko A.V.* Polityka administratsiyi prezydenta SShA Dzh.F. Kennedi shchodo Kytayu (veresen' 1961 – lystopad 1963 rr.) [The policy of the administration of the US President J.F. Kennedy on China (September 1961 – November 1963)] // Sums'ka starovyna. 2021. № LIX. S. 53-65. [in Ukrainian]
- Honcharenko, 2022 – *Honcharenko A.V.* Formuvannya zovnishn'opolitychnoho kursu administratsiyi prezydenta SShA Dzh. Kartera shchodo KNR (sichen'-hruden' 1977 r.) [Formation of the foreign policy course of the administration of the US President James E. Carter on the Peoples Republic of China (January-December 1977)] // Zaporizhzhia Historical Review. 2022. Vyp. 6 (58). S. 404-416. [in Ukrainian]
- Honcharenko, 2023 – *Honcharenko A.V.* Polityka administratsiyi prezydenta SShA Richarda Niksona shchodo KNR (berezen'-lypen' 1969 r.) [The policy of the administration of the US President Richard M. Nixon on PRC (March-July 1969)] // Sums'kyi istoryko-arkhivnyy zhurnal. 2023. № XL. S. 58-69. [in Ukrainian]
- Hukalo, 2017 – *Hukalo T.* Vnesok Henri Kissindzhera u nalahodzhennya dyplomatychnykh vidnosyn mizh SShA ta Kytayem [Contribution of Henry Kissinger to the establishment of diplomatic relations between the United States and China] // Etnichna istoriya narodiv Yevropy. 2017. Vyp. 51. S. 140-144. [in Ukrainian]
- Davydov, 2005 – *Davydov A.S.* Ideologiya i pragmatizm v kitayskoy politike SShA [Ideology and pragmatism in Chinese politics of the USA]: dis. ... kand. ist. nauk: 07.00.03. Moskva, 2005. 247 s. [in Russian]

- Degtyarev, 2008 – *Degtyarev A.V.* Rol' Soveta natsional'noy bezopasnosti v diplomaticheskoy podgotovke vizita R. M. Niksona v KNR v fevrale 1972 g. [The Role of the National Security Council in the diplomatic preparations for R.M. Nixon's visit to the PRC in February 1972] // Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. 2008. № 311. S. 72-78. [in Russian]
- Devis, 2009 – *Devis D.Z., Trani Yu.P.* Krivye zerkala. SShA i ikh otnosheniya s Rossiey i Kitaem v XX veke [Distorted Mirrors: Americans and Their Relations with Russia and China in the Twentieth Century]. Moskva: Vagrius, 2009. 912 s. [in Russian]
- Zanegin, 1984 – *Zanegin B.N.* Politika v otnoshenii Kitaya [The police toward China] // Sovremennaya vneshnyaya politika SShA. Moskva: Nauka, 1984. T. 2. S. 302-340. [in Russian]
- Zinov'ev, 2007 – *Zinov'ev G.V.* Istoriya amerikano-kitayskikh otnosheniy i tayvan'skiy vopros [The history of US-China relations and the Taiwan question]. Tomsk: Izdatel'stvo Tomskogo gosudarstvennogo universiteta, 2007. 348 s. [in Russian]
- Ivanov, 2016 – *Ivanov O.V.* Kytays'ko-amerykans'ki vidnosyny: za chasiv Mao ta pislya (1972–2014 rr.) [Sino-American Relations: during and after Mao (1972–2014 years)] // Naukovi pratsi: naukovo-metodychny zhurnal. Seriya Istoriya. 2016. T. 274. Vyp. 262. S. 54-56. [in Ukrainian]
- Kireev, 2014 – *Kireev A.A.* K voprosu o kharaktere amerikano-kitayskikh otnosheniy [Some observations on the nature of us-china relations] // Uchenye zapiski Komsomol'skogo-na-Amure gosudarstvennogo tekhnicheskogo universiteta. T. 2. № 3 (19). 2014. S. 10-14. [in Russian]
- Kissindzher, 1997 – *Kissindzher G.* Diplomatiya [Diplomacy]. Moskva: Ladimir, 1997. 848 s. [in Russian]
- Kissindzher, 2014 – *Kissindzher G.* O Kitae [On China]. Moskva: Astrel', 2013. 635 s. [in Russian]
- Kosov, 2014 – *Kosov A.P.* Politika SShA v otnoshenii Kitaya v period prezidentstva R. Niksona [The U.S. Policy towards China during R. Nixon Presidency] [in Russian] // Metamorfozy istorii. 2014. № 5. S. 343-369. [in Russian]
- Martynenko, 2019 – *Martynenko S.E., Trusova A.A., Chernyaev M.S.* Ping-pongovaya diplomatiya: vliyanie na ustanovlenie kitaysko-amerikanskikh otnosheniy [Ping-Pong Diplomacy: Impact on the Establishment of Sino-US Relations] // Vestnik Rossiyskogo universiteta druzhby narodov. Seriya: Mezhdunarodnye otnosheniya. 2019. T. 19. № 1. S. 139-147. [in Russian]
- Mel'nichenko, 2014 – *Mel'nichenko V.V.* Taybey ta Pekin v dalekoskhidnykh planakh Vashynhtonu (1960–1970-ti rr.) [Taipei and Beijing in the far eastern Washington's plans (1960–1970)] // Naukovyy visnyk Mykolayivs'koho natsional'noho universytetu imeni V.O. Sukhomlyns'koho. Seriya: Istorychni nauky. 2014. Vyp. 3.37. S. 133-140. [in Ukrainian]
- Mesto Kitaya, 1987 – Mesto Kitaya v global'noy politike SShA [China's place in US global politics] / Redkol.: V.P. Lukin (otv. red.) i dr. Moskva: Nauka, 1987. 359 s. [in Russian]
- Nagornyy, 1982 – *Nagornyy A.A., Parkanskiy A.B.* SShA i Kitay: ekonomicheskie i nauchno-tekhnicheskie aspekty kitayskoy politiki Vashingtona [USA and China: economic and scientific-technical aspects of Washington's Chinese policy]. Moskva: Nauka, 1982. 218 s. [in Russian]
- Okorokov, 2013 – *Okorokov A.V.* V boyakh za Podnebesnyu. Russkiy sled v Kitae [In the Battles for the Celestial Empire. The russian footprint in China]. Moskva: Veche, 2013. 336 s. [in Russian]
- Ot miroporyadka, 2005 – Ot miroporyadka imperiy k imperskomu miroporyadku [From the World Order of Empires to the Imperial World Order] / Otv. red.: F.G. Voytolovskiy, P.A. Gudev, E.G. Solov'ev. Moskva: Nauchno-obrazovatel'nyy forum po mezhdunarodnym otnosheniyam, 2005. 204 s. [in Russian]
- Pidbereznykh, 2012 – *Pidbereznykh I.Ye.* SShA ta naslidky Druhoyi svitovoyi viyny na Tykhomu okeani v istorychniy retrospektyvi [United States and effects of World war II in the Pacific in historical retrospect] // Naukovyy visnyk Mykolayivs'koho natsional'noho universytetu imeni V.O. Sukhomlyns'koho. Istorychni nauky. 2012. Vyp. 3.33. S. 243-249. [in Ukrainian]
- Pron', 2012 – *Pron' S.V.* Kytay: zovnishnya polityka i dyplomatiya u druhiy polovyni XX stolittya [China: Foreign Policy and Diplomacy in the second half of the XX century]. Mykolayiv: Ilion, 2012. 148 s. [in Ukrainian]
- Pron', 2016 – *Pron' S.V., Hudymenko V.V.* SShA i Kytay: model' vzayemozalezhnosti ta vzayemodopovnennya v borot'bi za suchasne svitove liderstvo [US and China: interdependence model and complementarity in the struggle to present global leadership] // Naukovyy visnyk Dyplomatychnoyi akademiyi Ukrayiny. 2016. Vyp. 23 (1). C. 59-64. [in Ukrainian]
- Sergeychuk, 1973 – *Sergeychuk S.* SShA i Kitay [USA and China]. Moskva: Mezhdunarodnye otnosheniya, 1973. 240 s. [in Russian]
- Sistemnaya istoriya, 2006 – Sistemnaya istoriya mezhdunarodnykh otnosheniy [Systemic history of international relations]. V 2 t. Otv. red. A.D. Bogaturov. T. 2. Sobytiya 1945–2003 godov. Moskva: Kul'turnaya revolyutsiya, 2006. 717 s. [in Russian]
- Tsvetkov, 2000 – *Tsvetkov I.A.* Politika SShA po otnosheniyu k tayvan'skoy probleme, 1949–1999 gg. [US policy on the Taiwan issue, 1949–1999]: dis. ...kand. ist. nauk: 07.00.15. Sankt-Peterburg, 2000. URL: <http://www.ushistory.ru/dissertatsii/179-dissertatsiya-oglavlenie.html>. [in Russian]
- Shirokov, 2009 – *Shirokov M.N.* Initsiatyvy administratsii R. Niksona v otnoshenii Kitaya i obsuzhdenie kitayskoy politiki v pravitel'stvennykh krugakh SShA (yanvar'-avgust 1969 g.) [Initiatives of the Nixon administration towards China and the discussion of Chinese policy in US government circles (January-August 1969)] // Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. 2009. № 320. S. 127-132. [in Russian]

- Yungblyud, 2018 – *Yungblyud V.T., Vorob'eva T.A.* Sovetsko-kitayskiy raskol v amerikanskoj politike razryadki mezhdunarodnoy napryazhennosti (1968–1973 gg.) [The Soviet-Chinese split in the U.S. policy of détente (1968–1973)] // *Vestnik Nizhegorodskogo universiteta im. N.I. Lobachevskogo*. 2018. № 1. S. 47–57. [in Russian]
- Yurchenko, 2019 – *Yurchenko A.O.* Amerykans'ko-kytays'ki vidnosyny za chasiv administratsiyi R. Niksona [American-chinese relations during the administration of R. Nixon] // *Hileya: naukovyy visnyk*. 2019. Vyp. 143 (1). S. 230–234. [in Ukrainian]
- Burr, 2001 – *Burr W.* Sino-American Relations, 1969: The Sino-Soviet Border War and Steps toward Rapprochement / Cold War History. London: Published by Frank Cass, 2001. Vol. 1. № 3. P. 73–112. [in English]
- Chen, 2001 – *Chen Jian.* Mao's China and the Cold war. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2001. 416 p. [in English]
- China, 1971 – China and U.S. Foreign Policy. Congressional Quarterly. Washington D.C., 1971. 91 p. [in English]
- Coyer, 2013 – *Coyer P.* Congress, China and the Cold War: Domestic Politics and Sino-American Rapprochement and Normalization, 1969–1980. London: LSE, 2013. 340 p. [in English]
- Foreign Relations, 1998 – Foreign Relations of the United States. 1964–1968 / Ed. H.D. Schwar. Vol. XXX. China. Washington: United States Government Printing Office, 1998. 773 p. [in English]
- Foreign Relations, 2003 – Foreign Relations of the United States. 1969–1976 / Ed: L.J. Smith, D.H. Herschler. Vol. I. Foundations of Foreign Policy, 1969–1972. Washington: United States Department of State, 2003. 437 p. [in English]
- Foreign Relations, 2006 – Foreign Relations of the United States. 1969–1976 / Ed.: S.E. Phillips. Vol. XVII. China, 1969–1972. Washington: United States Government Printing Office, 2006. 1229 p. [in English]
- Gaddis, 2005 – *Gaddis J.L.* Strategies of Containment: a Critical Appraisal of American National Security Policy during the Cold War. New York: Oxford University Press, 2005. 512 p. [in English]
- Garthoff, 1994 – *Garthoff R.* Detente and Confrontation: American-Soviet Relations from Nixon to Reagan. Washington: The Brookings Institution, 1994. 1206 p. [in English]
- Hersh, 1983 – *Hersh S.M.* The Price of Power: Kissinger in the Nixon White House. New York: Summit Books, 1983. 698 p. [in English]
- Kalb, 1974 – *Kalb M., Kalb B.* Kissinger. Boston: Little, Brown & Co., 1974. 577 p. [in English]
- Kissinger, 1979 – *Kissinger H.* White House Years. Boston: Little, Brown and Company, 1979. 1751 p. [in English]
- Kissinger, 2007 – *Kissinger H.* Foreword to Soviet-American Relations: The Détente Years (1969–1972). Washington: U.S. Government Printing Office, October 2007. 2007. URL: <http://www.henryakissinger.com/articles/fwdetente1007.html> [in English]
- Nixon, 1967 – *Nixon R.M.* Asia after Viet Nam // *Foreign Affairs*. 1967. Vol. 46. № 1. P. 111–125. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/1967-10-01/asia-after-viet-nam> [in English]
- Nixon, 1978 – *Nixon R.M.* The Memoirs of Richard Nixon. New York: Grosset & Dunlap, 1978. 1120 p. [in English]
- Ouden, 2011 – *Ouden R.* Failure in Vietnam and Afghanistan. A comparative analysis of the U.S. and Soviet Interventions. Utrecht, 2011. 101 p. [in English]
- People's Daily, 1969 – *People's Daily*. 1969. 6 August. [in English]
- Ross, 1993 – *Ross R.S.* China, the United States, and the Soviet Union. Tripolarity and Policy Making in the Cold War. New York: M.E. Sharpe, 1993. 224 p. [in English]
- Sheng, 1988 – *Sheng L.* Sino-American Rapprochement of 1972. Canberra: The Australian National University, 1988. 109 p. [in English]
- Tucker, 1994 – *Tucker N.B.* Taiwan, Hong Kong, and the United States, 1945–1992: Uncertain friendships. New York: Maxwell Macmillan International, 1994. 337 p. [in English]
- Yafeng, 2006 – *Yafeng Xia.* China's Elite Politics and Sino-American Rapprochement, January 1969 – February 1972 // *Cold War Studies*. 2006. Vol. 8. № 4. P. 3–28. [in English]

Отримано 22.08.2024

Отримано в доопрацьованому вигляді 30.08.2024

Прийнято до друку 20.09.2024

Submitted 22.08.2024

Received in received form 30.08.2024

Accepted for publication 20.09.2024